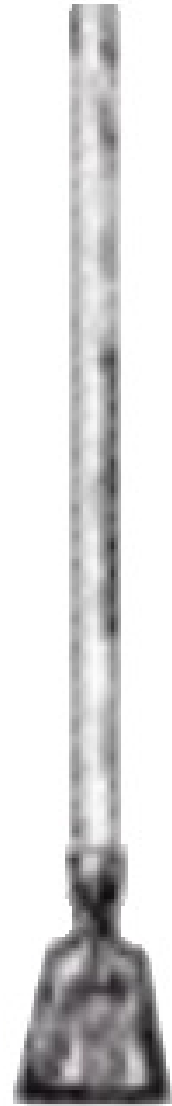

Herbert Styffe

*På
bark-
spadens
tid*

På barkspadens tid

Förord

Ända sedan min barndom har jag med glädje lyssnat till min far och hans bröder Göte och David, då de berättat minnen från det hårda skogsarbetets dagar. Det var berättelser, som man till slut nästan kunde utantill. Trots att man visste, att arbetet var mycket krävande, lät det ändå som om de roliga episoderna dominerade. När jag så fick min far att skriva ner många av dessa minnen, blev det på samma vis - en hel del fakta kring skogsarbetet, en hel del om de farliga och tråkiga sidorna men mest om glädjeämnena och anledningarna till skratt.

Det har varit ett återupplevande glädje att redigera och sammanställa dessa berättelser, och jag hoppas att läsaren kommer att tycka om dem och dessutom få en inblick i hur det gick till i skogen PÅ BARKSPADENS TID.

Ransby, våren 1993

Torleif Styffe

Kolare i Likenäs, foto Arne Bergquist, Långav.

Skogsarbete

Skogsarbetet förr innefattade egentligen många yrkesgrupper. Det var inga renodlade yrken, utan arbetarna fick ställa upp på olika typer av jobb, som kunde erbjudas för säsongen. I dag är ju allt mer specialiserat.

*

Som skogsarbetare räknades i första hand timmerhuggare och timmerkörare. Båda dessa hade förleden "timmer-", fast det ofta nog var fråga om massaved eller kolved. Brosslarna var de som drog ihop virket åt körarna och skottade snö åt dem, och deras arbete var tungt.

*

Timmerrullare tog vid efter körarna och rullade ihop virket vid flottleden, där det fick läggas upp i höga vältor för att i någon mån torka före flottningen. Själva utrullningen i Klarälven gick på entreprenad till lägstbjudande.

*

Flottarna i norra Värmland hade arbete i första hand vid Klarälvens tvärälvar under några intensiva vårveckor. Fackföreningen brukade åta sig flottningen.

Enligt Erland Brantåsen var det tidigare entreprenadssystemet på flottningen som banade väg för fackföreningarna. Storbönderna som kunde lämna erforderlig borgen tog förr flottningen och tjänade bra på den.

Kolkrok

På höstkanten kunde det bli fråga om kolning för ett fåtal arbetare. Detta arbete har alltid haft lite romantik över sig, men egentligen var det både lortigt och farligt. Man kan tänka sig att stå på det tunna miltaket med tusengradig värme under sig - upp måste man ju

David Styffe på en komila vid Långavsågen.

och banka och slå med klubbor, så det inte kom in luft i milan. Då kunde den slå, eller brinna upp. Och visst har man hört talas om dem, som fallit ner i milor. Men produkten, träkolet, var nog betydligt mer miljövänligt än stenkolet.

En tänd mila luktade otroligt gott, och det sades att milröken botade astma. En man med svår astma blev så gott som återställd efter att ha kolat en enda mila - han lever än och är 92 år gammal!

Före milornas tid kolade man i gropar. Men även milkolningen är gammal. Gustaf Schröder berättar i sina skrifter hur han runt mitten av 1800-talet kunde träffa på gamla, mossbelupna kolbottnar.

*

Annars kunde den som hade tur få tag på lite bäckrensning, stämpling, plantering, frösådd, rensning av rågångar eller röjning. Det innebar avbrott i monotonin och lite lättare arbete. Men det fanns ju klurgubbar, som försökte få ännu lättare sysslor. Det var visst en som dök på skogvaktaren och bad om ett jobb, där han kunde gå rak. Det var nog väl mycket begärt.

Då kraftverken började bygga i norra Värmland, var det många skogsarbetare som tog chansen att byta jobb. Det var också skillnad på förtjänster. De som inte hamnade i tunneln fick rensa skog för överdämning, och där gick det att tjäna bra, särskilt om man fick rensa myrar med något träd här och där och mot betalning per hektar.

Sämre var det, om det blev mycket kolvedshuggning på skiftena. Det drog ner förtjänsten. En som var ute och rekognoserade för att få rensa en myr, stegade upp arealen och fick i denna med en liten tjärn. Där kan man tala om lätt rensning! Men då blev det stopp.

*

Man var förr mycket noga med att röjningen av skog blev rätt utförd. Sedan man röjt ett stycke, skulle det läggas upp provytor på ett ar, där antalet plantor på upp till cirka en meters höjd skulle räknas. Detta gällde sk plantröjning, där det skulle vara 3 000 - 4 000 plantor per hektar. Om det då visade sig vara 5 000 plantor, fick alltså ett tusental tas bort, och denna provyta blev normgivande.

Vid låg skog mätte man med ett snöre i en viss längd, där en man stod stilla och höll i ena änden, medan en annan gick i cirkel med det spända snörets andra ände och räknade alla stammar han passerade. Där skogen var högre gjordes rektanglar.

Röjningen ansågs så viktig, att man fick gå kurser för att lära sig.

Planterings borrh

*

Det fanns även kurser för planterare och kurser för stakning av planterings-skiften. Vid mitten av seklet fanns ju inte pots, utan man satte ibland 3-4-åriga granplantor på en halv meters längd. Det var ett tungt arbete att bära med sig alla de hundratals plantor, som sattes på en dag.

Från en plantering vid Långsäterflåa i mitten av 1950-talet. Marken där består delvis av ortsten eller malmbotten; råhumussyror kittar då ihop mineraljorden till stenhård mark, vilket gör det svårt att plantera och svårt för skogen att växa och bli stor. Foto Arne Bergquist, Långav.

Bakre raden fr v: Herbert Styffe, Olle Axelsson, Bertil Magnusson och Kjell Modén. Mellanraden fr v: Siri Malvila, Barbro Magnusson, Karin Axelsson, Elsa Kjellberg, Ingrid Styffe, Stöt-Hanna Olsson, Matilda Dahlgren och skogvaktare Emanuel Nilsson. Bakom Hanna sitter Karin Larsson.

Främre raden fr v: Erik Dahlin, Inga Persson och Svante Karlsson. Pojken på bilden är Torleif Styffe.

Marken var då inte heller beredd i förväg som vid nutida plantering, utan arbetarna fick slita hårt, då det planterades på gamla sätervallar och den typen av mark. Man fick då, innan man satte ner plantan, göra stora rutor i grästorven med hackan eller borren, för att inte gräset skulle kväva plantan.

Andra planteringsmetoder har också använts. Ett tag brukade man spett, men det blev rotsystemet lidande av, och ett tag planterade man i omvänd torva, som metoden kallades. Man skar ut ett stycke torv, vände den och satte plantan i den och inte i gropen. Detta för att hålla gräset tillbaka. Konstigt nog ansågs det även lönsamt under en period att ha folk anställda att trampa ner gräset.

En planteringsmaskin som demonstrerades för trettio, fyrtio år sedan gjorde ingen lycka. Den visste ju inte så noga var den planterade, så många av plantorna hamnade på stenar och stubbar.

Att så frön direkt i skogsmarken var ett rent slöseri, och upp ur jorden kom hela tvagor med plantor, som ganska snart fick lov att gallras.

*

Förr förekom också skogsdikning, som var ett oerhört tungt och skitigt arbete. Det kunde vara seg torv och grova träd nere i myren. Men om man hade tur, kunde man ibland få dika i lös, ruttan myr, som vid rikliga regn kunde "flottas" bort, genom att man byggde dammar. Med vattnets hjälp slapp man då mycket grävarbete. Risken vid detta förfarande var, att allt flöt bort och det inte blev något riktigt dike.

Nu är man kanske för rädd om våtmarkerna för att dika överhuvud taget, men om det dikas sker det som vid de flesta andra sysslor med moderna maskiner.

Att dika ut alkärr var nog lönande, för där fick man bästa tänkbara skogsmark.

Vid dikning var man tvungen att lyfte de hala stenarna med hjälp av jutesäckar.

Vid stämpling var det verkligen noga, särskilt första gången, då beståndet skulle

Planterings
hacka

Klaven

Märkyxor

Märkyxor

anläggas. Man valde ut och märkte de träd, som skulle tas bort, och detta var jobb för skogvaktare. På stiftets skogar var det t o m så noga, att inte ens kronojägaren (motsvarande skogvaktare) anförtroddes sysslan, utan det var ett jobb för stiftsjägmästaren.

På kronans marker var det förbjudet att röra ett träd, som saknade rotstämpel. Även om man hade råkat fälla ett annat träd i ett sådant, fick det inte röras, förrän kronojägaren kommit.

En duktig stämpelare var Uddeholmsbolagets skogvaktare Emanuel Nilsson, som kunde konsten att anlägga en framtida skog.

*

På Dalbys kyrkskogar fanns för länge sedan en kronojägare, som hette Löven och som hade sitt högkvarter vid Alphyddan. Uddeholm hade en skogvaktare, som hette Mosa-Erik, som kom någonstans från Malungshållet. Hans högkvarter var vid Femtsjön i en stuga som blev kallad Mosalund.

Andra skogvaktarstugor var t ex Tvärbergsstugan och Bertjärnsstugan, som ligger söder om skogsstationen.

*

Apteraren hade åtminstone på 1940- och 1950-talen ett viktigt yrke, som nu helt har försvunnit. Han mätte det fällda virket och hade på sin lott att få ut mesta möjliga av varje träd. Särskilt noga var det med sågtimret, där det gällde att ta hänsyn till krökar på träden och att undersöka kvistar. Apteraren fick t o m ligga på knä för att göra sina bedömningar.

Senare fick huggarna själva aptera virket, och nu för tiden sköts hela proceduren från skördarna.

*

Timmermärkaren hade ganska hög status, men arbetet var inte alltid lätt. Det kunde innebära långa skidfärder, och när man kom fram fick man bo lika primitivt som de andra skogsarbetarna. I ett s k mätlag ingick timmermärkaren eller mätaren, som var bas, samt en skrivare, en längdgivare och en s k bandhund, som hade till uppgift att slå på mätarens nummer i stockändarna.

Ett mätlag på arbetsplatsen. Fr v: Oskar Stenberg, Sigurd Elevelin, Erik Elevelin och mätaren Vikström.

Under krisens 1930-tal var det många skogsarbetare som fick gå utan arbete. Några fast anställda s k bolackare hade jobb åt bolaget, medan andra nästan fick tigga bönderna för att få någon timmes arbete. Särskilt svårt var det för ungdomen.

Man klarade sig ändå genom att gräva potatis någon dag, röja eller stämpla i skogen osv. Så kunde man få AK-arbete, beredskapsarbete, främst med vägbyggen. Tur i oturen var, att maten var billig. Man kunde klara sig på 6-10 kronor i veckan, om man levde på havre-gryn och mjölk (eller vatten, om mjölken tröt) och potatis och någon fläskbit.

Så småningom steg dock priserna i snabbare takt än inkomsterna, och några dyrbara nöjen var inte att tänka på.

*

Vid nittonhundralets mitt och delvis redan tidigare, under AK-perioden, började skogsvägnätet byggas ut. Många skogsarbetare fick arbete med vägbyggen och underhåll. Diskussioner förekom redan då om vägarnas nytta, om skogarna skulle skövlas osv. Men till dem som var emot utbyggnad av skogsvägarna hörde nog inte de, som i sitt arbete fick bära mat och tunga verktyg långa sträckor över berg och dalar. Det mesta har väl både en fram- och en baksida, men man kan lätt se vilken nytta för alla slags transporter den ändå så primitiva vägen Långsätern - Harfjället gjorde. För arbetarna var vägarna i alla fall ett steg mot modernare, lättsammare

tider.

Från Tällåsen när Femtvägen byggdes i början av 1930-talet.

Från v: Herbert Styffe, Manne Engström, Sven Johansson, Axel Kjellberg, Ernst Ljungberg, Axel Riddarsporre, Sven Jansson, Per Håkansson, Matshag och basen Ol'Nilsa.

Vägnätet gjorde att moderna skogsstationer kunde börja byggas, och det innebar också större möjligheter för arbetarna att komma hem till kvällen, en lyx som de inte var bortskämda med. Arbetarbussar började sättas in på 1950-talet.

*

Även bönder, småbrukare och torpare kunde räknas in bland skogsarbetarna, åtminstone säsongvis.

I den gamla goda tiden var skogsarbetet rena slavarbetet. Man fick hålla på så länge dagsljuset tillät, och det var oerhört tungt. De som hade fast anställning åt bolaget hade nog en tryggare tillvaro än de, som bara säsongvis kunde påräkna arbete hos någon bonde. För dessa gällde det att gnå i sitt anletes svett för att på färre dagar tjäna ihop till livets nödtorft.

Men mitt i all svett och möda fanns utrymme för spex och skämt, och många roliga historier berättades i timmerkojorna. Lite av detta är det tänkt att denna lilla skrift ska förmedla.

*

En timmermätare (mätare) skulle med sitt arbetslag till dalagränsen på virkesmätning. De åkte skidor från Klarälvdalen över Långberget. När de kom fram till den branta Hålliden, skulle mätaren åka först, kanske för att visa sin skicklighet på skidorna.

Det gick utför i en rasande fart, men längst nere i backen gick skidorna in under en liten björk, som snön hade klämt ner. Luftfärden blev hiskelig med mätyxor, mat och sängkläder i en salig röra. Det var nog inte lätt för de andra att hålla sig för skratt.

Det var dessutom rätt tunga saker en mätare hade med - mätkedja, vanlig yxa, och så hade de olika bolagen olika stansyxor.

Mätlaget kom så småningom fram till Fageråsen, där karlarna fick bo i en stuga, som redan var halvfull av huggare. Dagen efter bar det ner efter Tåsan på mätning, sedan blev det skidåkning hem till Sysseleback via Ömtbergen och Svansåsen. Det var inga lätta arbetsveckor mätarna hade, och det var inte bara lagets "bandhund", som fick slita hund.

Vårvintern 1951 var Sven Larsson, Transtrand, med sitt mätlag vid Höljan. Den vintern var det så mycket snö, att man mätte snödjupet till två meter. Mätarna åkte skidor över timret först utan att upptäcka det. När det sedan skulle mätas, byttes karlarna om med att skotta snö och mäta.

*

En gubbe som kallades Skepparen var en vinter på timmerrullning. Virket skulle rullas upp i höga vältor, och om man då hade tur att få bra körare att rulla åt, gick det rätt bra. Men här hade det tydligen varit slarv med körningen, och virket var lagt i en halvcirkel.

Då tyckte gubben till slut, att så här kan det inte få fortsätta. Han skrev en lapp och satte fast i välтан: "Lägg inte mer timmer på denna välta! Den pekar ju rakt åt

helvete."

När jägmästare Lokind kom på besök, fick han syn på lappen, läste och muttrade:
"Jaså, ligger det där?"

*

Vid en drivning på dalasidan utbröt en livlig diskussion mellan en apterare och en annan karl. Till slut fick apteraren denna varning: "Du kan få dej en smäll, så din ena stövel hamnar väst på Ripfjället och den andra i Gudbrandsdalen!"

Tilläggs kan, att apteraren var en stor karl på sina modiga 100 kilo.

*

Skanshi-Lars, en gammal apterare tillika torpare, var mycket intresserad av historia. En gång skulle han berätta om slaget vid Poltava: "Svenskarna slogs och sköt och blev skjutna, och när de vaknade var de döda."

*

Apteraren Birger Andersson, Ransby, begav sig en gång långt bort på skogarna för att mäta virke. Huggarna bodde i en koja vid Avråa, och innan han kom iväg hem därifrån, var det sena kvällen.

Han gick ock gick och förstod väl till slut, att han hade gått vilse. Så småningom kom han i alla fall till en koja. Där satt en yxa inhuggen i kojknuten, så han förstod, att han i alla fall skulle träffa folk. Han gick in, och där satt hans egna huggare. I samma koja, som han hade lämnat tidigare på kvällen.

Det kan väl sägas, att hur van man än är vid de stora skogarna, kan man gå vilse, särskilt i dimma och mörker.

*

Två trötta apterare var på hemväg från förrättning vid dalagränsen. De kom förbi en liten tjärnpuss, och den tröttaste skulle fråga den andre vad tjärnen hette. Han var så trött, att han inte kunde tala rent: "Vad är detta för en järnbuss?" sa han. Det kan man kalla trötthet.

*

Skogsarbetaren Albert Larsson höll på med stämpling men skulle en höstdag vara hemma och hjälpa till med tröskningen. Vid matdags sa hans mor Kare, att hon på natten haft besvär av loppor, som gått på händerna. Då sa Albert, som inte hade något emot att retas lite: "Aldrig har jag hört talas om loppor som går på händerna!"

*

Ett stämplingslag var borta på utskogarna för att stämpla några körskiften. För att göra arbetet roligare valde de ut folk de kände av olika grovlek och gav de olika dimensionerna namn efter dessa. Där gick de i skogen och ropade käring- och gubbnamn, men skrivaren var förstas införstådd med det hela.

*

En annan gubbe var mellan huggningarna med på hyggesrensning, som då kallades skoghuggning (än i dag felaktigt kallat röjning). Han var också med på stämplingar. Hans kännedom om trädens uppbyggnad och växtperioder var väl inte så stor, och han frågade en skogvaktare, om de mörka årsringarna var sådant som växte på vintern. Skogvaktaren sa senare: "Jag visste inte om jag skulle skratta eller gråta."

De mörka delarna av årsringarna är s k höstved, som växer på sensommaren.

*

En skogens diversearbetare var även ivrig jägare och fiskare. När han provade ett nytt kastspö, fick han hastigt napp och vevade för glatta livet. Han tänkte väl att han hade storgäddan på kroken.

Så blev det plötsligt kolmörkt för honom. Draget hade nämligen fastnat på ryggen, och han stod och vevade rocken över huvudet.

*

Denne man var känd för sitt mustiga uttryckssätt. Han berättade om hur han rott en dam över en sjö, en dam med korta kjolar dessutom: "Ja, hon hade så korta kjolar, så jag såg, vad hon ätit till middag."

*

På sommaren på 1950-talet var det vanligt, att både huggare, kvinnor och ynglingar kunde få arbete med skogsplantering. Vid en sådan plantering på de östra skogarna var det både svenska och finska planterare.

En av basarna fick då känna av det finska humöret. Han upptäckte, att en finländska stöttade upp plantorna med grankottar, där det var ont om jord. En ung, finsk flicka hjälpte honom att tolka, och när han framfört sina klagomål, rusade kvinnan på honom och svor och slet honom i håret.

Han fick till slut pli på henne, även om det kostade honom någon hårtuss.

*

För flinka planterare, som hade turen att få ett skapligt skifte, kunde förtjänsterna bli hyggliga. 10-15 öre per planta, ja, ända upp till 20 öre kunde man få, och det kunde gå att tjäna mer än en hundring om dagen. Detta var mycket pengar på 1950-talet. Men i regel var lönerna lägre även på plantering.

*

En profil i de nordvästländska skogarna var Stöt-Hanna från Branäs. Hon var officer i Frälsningsarmén, och hon målade och tapetserade, men bäst trivdes hon nog i skogen - särskilt om hon fick ligga över i någon stuga. Hon bodde länge i Herman och Gerda Magnussons stuga vid Norra Liksjön, då hon var på arbete, och där strövade hon gärna omkring i varma sommarkvällar med bar överkropp. Blyg av sig var hon då rakt inte.

Hanna var en samvetsgrann arbetare. När hon var med på skogsplantering vid Vimyren, och det var dåligt med jord, gick hon och hämtade jord för att plantorna skulle få rotfäste. Det skulle inte många ha besvärat sig med.

När de andra planterarna, mest ynglingar, ville slå till med en strejk för att höja lönen, vägrade Hanna. Hon tyckte att det räckte med det pris, som var satt. Det retade förstås de andra.

Hon arbetade nog helst med yxa och bågsåg, vid gallringar och hyggesrensningar. Jag var bas för henne vid flera arbeten, och vi kom alltid bra överens. Men munvig var hon och blev aldrig svarslös.

*

Om Verner Jonsson i Branäs finns mycket berättat. Han utförde olika slags skogssysslor på egna och andras skogar, denne storbonde, mästergytt och flygare. Under en period, då han körde traktor i skogen, skulle han hämta ett lass virke vid Norra Transtrandssättern. Hans medhjälpare satt på kälkarna bakom traktorn, och det är möjligt att Verner glömde bort honom, för han körde rätt fort på den guppiga vägen. Rätt vad det var, ramlade gubben av lasset, och han hade nog brutit ryggen mellan bankarna som höll ihop kälken, om inte Verner vänt sig om just då.

Han skrattade åt episoden, när han senare berättade om den: "Tänk", sa han, "gubben var vikt som en fällkniv och såg ut som en norsk gråbenssill i syna." Verner var helt orädd och drogs inte med några svaga nerver. Han kom en gång på någon som höll på att fälla ett grovt träd i hans skog. Han hade geväret med sig, smög närmare och siktade noga på yxan. Skottet small, och yxan föll ur handen på den huggande mannen. Han fick sig verkligen en läxa!

Enligt egen utsago kunde Verner klara sig utan mat i flera dygn. Men då och då måste han fylla på bränsle, och då åt han kopiöst. En gång kom han hem från en grytjakt och var totalt utsvulten. Frun satte fram en rågad tallrik potatis med köttbullar på toppen, en måltid som skulle ha räckt till tre, fyra personer. Då han hade satt i sig allt sa han: "Har du ingen efterrätt mor?" Efter efterrätten lade han sig tillrätta på "skara", en vägghast bänk, för att smälta allt det goda.

Den grytjakten blev förresten misslyckad. Hundarna, som skulle vara smala för att ta sig in i gryten, hade råkat hitta några ringar falukorv i bilen, och så var den jakten förstörd.

*

Krokjöns-Olle skulle gifta sig. Det började dra ut på tiden, han skulle ro över älven och sedan var det lång väg till prästen. Då det var som brådst, tappade han kragknappen, och det började ta på nerverna. Då utbrast han med känsla: "Jag tror jag skiter i alltihop!"

*

Ett nödhjälpsarbete på 1930-talet, där många skogsarbetare var med, var byggandet av Femtvägen. Där kunde man slita hur mycket som helst utan att komma upp i högre dagsförtjänst än 3,50 kr.

Det var inte så enkelt att komma dit som artonårig yngling och försöka hänga med i

Stocksåg

Svans

Svans

Bågsåg

Bågsåg

ett rallarlag, som främst bestod av äldre personer. Man fick ofta höra ordet pilt, då man på darriga ben skulle ralla grus på smala plankor, med en kärra som var så tung att den var svår att hantera tom.

Lite darriga var nog benen också, då jag skulle gå från Tällåsen till Backdammen och hämta en kont med dynamit och knallhattar. Man kunde ju inte veta, om allt skulle flyga i luften.

Fusk var naturligtvis förbjudet, men det hände ändå, att någon stubbrot hamnade i fyllningen, men när det upptäcktes, blev det förstås en uppsträckning. Då det började frysa på, lades ibland is som fyllnad med ett lager grus ovanpå.

Det höll åtminstone till våren. Då kunde vägen se ut som på ett annat vägbygge, där "pinnpojken" missförstod uttrycket, att vägen skulle "gå i våg".

Öster om Liksjön skulle en väg byggas till en plats, som hette Snestad. Det skulle bli en vinterbilväg, alltså en väg som bara kunde köras med bil, sedan snö och kyla gjort sitt.

Det hade kommit femton centimeter snö en natt, och dagen därpå skulle gubbar dit på jobb. En av dem skulle dra en bormaskin på en pulka en halv mil, och det gick nog ganska tungt. När de kom fram sa han: "Hellre än att jag gör om det här, skall jag åka sju gånger över Atlanten i den värsta storm."

Han tänkte nog inte på, att efter sju överfarter hade han blivit kvar i Amerika.

Vid ett annat vinterbilvägsbygge skulle några gubbar utföra ett arbete med vanliga hackor. En av dem hade ingen hacka med sig - han trodde kanske, att bolaget skulle hålla med verktyg.

Då rök en arbetskamrat på honom och frågade: "Hur ska du kunna göra väg, när du inte har hacka med dej?" Den andre svarade lugnt: "Jag har visst hacka med mej." Och ur ryggsäcken tog han fram älghacka (en maträtt som liknar pölsa).

En man som brukade vara med på vägbyggen, bl a som pinnpojke, skulle hjälpa ingenjören att väga av och staka ut en tomtplats. När det var gjort, fick pinnpojken order att se till, att ingen stal eller rörde de uppsatta stakarna.

Mannen lovade detta dyrt och heligt. När ingenjören kom nästa dag var ändå alla stakarna borta. Han frågade hjälpredan, vad det betydde.

Denne svarade: "Jag var så rädd att någon skulle knycka stakarna, så jag låste in dem i vedboden."

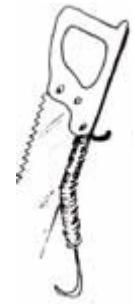
En vägarbetare, som även arbetade som chaufför åt bolaget, hade hämtat en hästkärra i skogen och kopplat fast den efter bussen. Då han kom ner till bygden och skulle koppla loss kärran, fanns den inte längre där.

Han fick åka tillbaka och leta, och i en lång, ganska brant backe fann han kärran. Den hade släppt kopplingen till bussen och rullat in och parkerat sig - på en mötesplats!

De första arbetarbussarna var gamla och skrangliga. En gång gick kylaren sönder, så vattnet rann ur. Chauffören hade ingen hink att bära vattnet i, så han använde sin ena stövel.

Han försökte också täta kylaren och slog i något, som skulle täppa till läckan. Det sades, att han nog tog fel och i stället slog i någon bakmix med ingefära och annat, för när bussen skulle stånka sig uppför en brant backe, kokade vattnet, och det luktade rena julbaket ute i vilda skogen.

En vinterkväll hoppade ena bakhjulet av nämnda buss, sedan muttrarna hade lossnat och försvunnit. Då fick ett ljushuvud en idé. Man högg en slana och band fast den som en med på hjulets plats! Jodå, gubbarna kom konstigt nog hem även den kvällen.

Sågkamrat
en var
en fjäder,
som
hjälppte till
att dra
sågen
tillbaka.

Timmersax

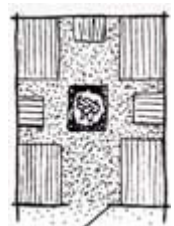
Vändhakar

Kolvedsres

Barkspade
ersatte
yxan att
barka med
vid
sekelskiftet

Ett planteringslag i slutet av 1950-talet med planteringsborrar och hackor.

Typisk skogskoja med britsar i varje hörn och eldstad mitt i kojan.

Bilden är från en huggning på Avundsåsberget, där Åke Eriksson och arbetskamraten David Johansson, Skråckarberget, högg 1938. David har fotograferat kamraten.

Huggning

Huggning kunde pågå såväl vinter som sommar. På vintern högg man både timmer och massaved, på sommaren höggs bara kolved och massaved.

Man hade tre sorters sågar att välja på alltefter skogens grovlek. Träden var ibland så grova på den tiden, att man fick bruka stocksåg. Då var man två som sågade, och det var mycket påfrestande. I normala fall användes sk svansar för enmansbruk, och för klenare virke som vid kolvedshuggning var bågsågarna lämpliga. I djup snö undvek man bågsågar, eftersom de krävde att man skottade större gropar.

De mest använda svansarna kom från Sandviken. En huggare som hade för brått att fila och skränka sin såg ordentligt blev av apteraren uppmanad att skicka in den till Sandviken som ett varnande exempel. Huggaren skyllde på fabriken, men apteraren menade, att det var huggarens eget fel, att "sågtänderna såg ut som myror, som stupat på näsan". Redskapsvård var alltså en viktig del av skogsarbetet.

Svansar med bakåtlutade tänder kom ut, men de blev aldrig populära. Det blev för

påfrestande att trycka på, när sågen drogs tillbaka.

Långt tillbaka i tiden fälldes alla träd med yxa, och det finns än i dag lämningar på dalbyskogar efter yxfällda jättefuror som mätte över en meter i brösthöjd.

På 1930- och 1940-talen fanns det urskog, där tallkvistarna var så grova, att sågen var mer lämplig än yxan vid kvistningen. Yxan fordrade liksom sågen och barkspaden god skötsel. Om yxan skulle hålla sig vass behövdes slipsten, men en sådan kunde man ju inte bära med sig till skogs, så filen fick ersätta den. Följden av detta blev att yxan med tiden blev tjock och trubbig och - konstigt nog - mindre tålig vid stark kyla. Det kunde lossna stora bitar ur eggen.

Den förnämsta barkspaden var av Carl Ljungs fabrikat. Det var helsmida och vassa saker, som höll i ur och skur. Någon luring kom med en nymodighet, där det hette, att barkspadens skaft skulle ha samma längd som huggarens axelbredd. En huggare som hörde detta tittade på sina axlar och yttrade: "Då får jag väl inget skaft alls utan får hålla i läggen."

Sedan fanns det enstaka huggare, som Hjalmar Kjellberg, som skall ha barkat ett träd lika fort med yxan som med barkspaden. Som i gamla dagar.

Vändhaken var nog bra men rätt klumpig. Verktyget var nödvändigt, men man måste ha ett grovt skaft, om det skulle hålla.

Under senare tid, när motorsågarna började användas, övergick man så småningom till tremeters massalängder. Då fick huggaren börja bruka måttband, som han hade fäst i en läderrem och som han satte fast i stockänden. Det rullade sedan in sig i sin dosa.

En av de första (och största) motorsågarna i norra Värmland var av märket Danarm och ägdes av Verner Jonsson i Branäs. Den var så stor, att den var avsedd att skötas av två man.

Arbetet kunde vara helvetiskt påfrestande. På vintern kunde temperaturen ligga ner mot 35 minusgrader och på sommaren på lika många plusgrader, men hugga måste man. En av de värsta vintrarna var det dessutom 220 centimeter djup snö, så något nöjsamt arbete var det inte.

David Styffe, Agne Engström och Herbert Styffe under en kafferast i timmerskogen. Betåsen 1939.

Låg man dessutom under arbetsveckorna i en gammal koja, innan nymodigheterna med skogsstationer och kocka infördes, gavs det inte mycket tid till nöjen såsom kortspel. Den "lediga" tiden gick åt till att torka kläder, koka gröt och försöka sova. Det där med att sova var inte det lättaste, när upp till trettio trötta huggare bodde i samma rum och hälften av dem snarkade högt och ljudligt.

Så skulle man upp i ottan, sätta på sig de halvtorra vadmalsbyxorna och ge sig ut i kylan och stänga mot den hårda barken.

Men humorn var ofta med i skogskojorna och gjorde arbetet lättare.

Skogsstationer med kocklag medförde något av en revolution i skogen, när de infördes i mitten av seklet. Man fick ordentligt lagad mat och slapp de evigt återkommande havregrynen med vatten eller mjölk (om sådan fanns). Dessutom var standarden en helt annan på kojorna än på den gamla typen. Man fick sova i en riktig säng och slapp att ligga på granris vintertid och björkris sommartid.

Ett särskilt kockrum fanns på skogsstationerna.

Det skall ha varit bolagets skogschef Ekman, som haft med idén om skogsstationer hem från en studieresa i Canada.

Pisshästar kallades avkapade stövlar, som var lätta att på och av, när man skulle gå på dass. Sådana hade alla i kojorna.

I de flesta skogskojor fanns en s k vattensticka, där det markerades, vem som stod på tur att hämta in vattnet för dagen. Några lyckades hålla sig undan denna syssla,

och det berättades om en huggare, som inte ens visste var källan låg, när arbetsperioden var slut.

En otrevlig hobby, som kunde utövas i kojorna ibland var när gubbarna tävlade i att nypa av en fis flest gånger. Mästaren i den disciplinen hade ett rekord på 33 gånger. Man kan lätt tänka sig den odör, som uppstod, när denna lukt blandades med lukten av svettiga kläder och otvättade kroppar.

*

Man sov inte särskilt gott på en bädd av grankvistar och en tuss halm. En huggare som låg i Ransbysäterna vaknade och hade ont i en arm, som han legat på i sömnen. Den onda armen hade kommit med i drömmen, där han tyckte sig ha hängt i armarna utanpå en amerikabåt. Väl framkommen till Amerika hade han mötts av president Roosevelt på kajen, och denne hade befallt sin fru: "Sätt på kaffe, käring, för nu är Viktor här!" Förmodligen hade kaffetörsten satt i framåt morgonen.

*

Skogsarbetarna var vana att arbeta under dåliga villkor. För länge sedan fanns inte ens ett dass vid kojorna, utan man fick uträtta behoven sittande på en stång. Denna primitiva toalett blev kallad "stång i vägg". Ett dass av den typen blev brukat vid en vinteravverkning "någonstans i Sverige".

Följande sommar skulle några kolvedshuggare bo i kojorna, som stod vid en bäck. Det var ur den bäcken huggarna tog dricks- och tvättvatten.

Vid en översvämning efter några kraftiga regn fick huggarna se "vinterdasset" komma flytande förbi kojtrappan - alltså dasspapper m m. Inte var det så roligt att ha med det vattnet att göra i fortsättningen, men konstigt nog blev ingen dödssjuk av all skit de fick både i och på sig. Det var väl ett garvat släkte.

*

Man fick finna sig i att bli utsatt för skämt och skoj i skogskojorna. En huggare, som såg dåligt, satte sig för att fila sin såg en gång, och när detta arbete var slut, fick han höra ett gnäggande från kojhörnet: "Tack ska du ha, för att du filat min såg!" Svaret blev en lång ramsa med svordomar.

*

Samme huggare med svag syn skulle steka fläsk en kväll. När han lyfte ner stekpannan, som han hade på en hylla ovanför dörren, blev han genomdränkt av iskallt vatten. Då hade samme spjuver som han filat sågen åt varit framme igen. En äldre, trogen huggare låg en vinter tillsammans med sina söner och andra huggare i en koja långt ute på den sk utskogen. Han kom in efter mörkrets inbrott, det var kolmörkt i kojorna och följaktligen såg han inte att en av sönerna redan var inne och satt med benen utsträckta över jordgolvet. Gubben snubblade och ramlade omkull. Han blev väl lite arg och ropade åt sonen: "Var snäll och dra in dina lastpråmar till fötter!"

*

En annan gång kom samme huggare in på eftermiddagen, blödande ur munnen, sedan han fått en barkflisa i halsen. Samme son, som redan utmärkt sig, ville retas lite med fadern och sa: "Vi kanske måste ta dig till veterinären och få dina tänder raspade." Denna kommentar torde inte ha lättat upp humöret på den skadade.

*

Tänk, så många spratt man gjorde varandra i kojorna! När en huggare skulle sätta på sig hatten en morgon, fann han den fastspikad vid väggen med ett otal spik. Han tog då helt enkelt kniven och skar bort hela brättet!

En annan, som skulle dra på sig stövlarna, fann dessa fastspikade i golvet.

En, som redan fått på sig sina stövlar och var på väg till jobbet, kände något konstigt längst fram i ena stöveln. Han drog av den, och såg att någon hade lagt i kokta potatisar i den.

*

Jag bodde under en sommarhuggning i Ransbysäterna tillsammans med Agne Engström. En dag efter arbetet skulle vi koka risgrynsgröt i en stor bengryta, men ingen av oss visste hur mycket gryn som behövdes. Till slut kom vi fram till, att sju åtta hekto borde räcka. Följden blev, att grytan svämmade över, och vi fick äta gröt en hel vecka. Det var nästan som i sagan om sötgröten.

*

Matlagning är en sak och huggning en helt annan. Tillsammans med Gustaf och Nils Larsson råkade jag ut för samma malör igen, när vi var i Lima på arbete. Det var under andra världskriget, men vi hade haft turen att få tag på risgryn. Vi vräkte i ett kilo gryn, för vi var hungriga och ville äta oss mätta. Kastrullen svämmade snart över, så vi fick springa in i granngården och låna fler. Husmodern där frågade, hur mycket gryn vi kokade, och vi svarade: "Bara ett kilo". Gumman fick nog inga höga tankar om den värmländska kokkonsten.

*

En huggare låg kvar en söndag i kojan. Det var på den tiden man hade fått kocka. Kockan skulle koka risgrynsgröt, men huggaren var för hungrig för att orka vänta på att gröten skulle koka färdigt. Han började skovla i sig halvkokta risgryn. Följden blev att dessa svällde i magen, som blev öm och stor som två fotbollar.

Huggaren trodde att han skulle dö och bad att få låna en stoppnål och sticka hål på magen. Det behövdes nu inte, för så småningom fann gaserna ut den rätta vägen, och huggaren fick sin lindring.

Ett huggarlag höll till vid Vingängsäterna, där det fanns både koja och husvagn.

Kockan frågade en dag en huggare som hette Nyborg, hur mycket kaffe hon skulle hålla i termos. Nyborg, som hade en termos med en sverigekarta utanpå, svarade fyndigt: "Slå i upp till Sundsvall!"

*

När det brann i Vingängsäterns skogsstation, hade brandbilen så lite vatten i tanken, att det inte alls räckte till att släcka. Det lilla som fanns hamnade på landsfiskalen.

"Här var det visst bara jag, som blev blöt", utbrast han.

Jägmästaren tyckte det var synd, att den nya och fina husvagnen brunnit i stället för den gamla kojan.

"Det kunde väl karlen ha sagt före branden", sa en nyinflyttad huggare.

På 1950-talet var det många finnar på skogsarbete i Dalby, och många av dem hamnade på en speciell förläggning. Där bodde också svenska körare, och på samma skogsstation bodde en stor, grov dansk, som tidigare varit tivoliarbetare. Han, liksom finnarna, var svag för starka drycker, och det kunde uppstå en del problem ibland.

En dag blev dansken tilldelad en egen liten tallholme mitt på en myr, där han hade rätt så fin huggning. När några finnar intill var färdiga med sina skiften, fick de syn på danskens skogsholme och drog iväg dit.

Men då blev dansken rasande. Han tog en slana, gick fram till myrkanten och ropade: "Den förste som kommer i land är en död man!" Ingen av finnarna gick dit.

När arbetarna låg kvar över helgerna, kunde det ibland gå hett till på skogsstationerna. Det dracks ofta en hel del, och det hände någon gång, att både tak och väggar var nedblodade efter en sådan helg. Men kockan var de rädda om, och jag vet aldrig att någon förman eller apterare heller råkade illa ut.

Det var bristen på arbetskraft som gjorde, att man importerade utländska huggare.

Från skogsstationerna fick de t o m gratis skjuts ner till bebyggelsen, när de behövde bada bastu eller uträtta ärenden.

*

Innan det fanns raststugor direkt ute vid arbetsplatserna, fick man ofta sitta på ett vedträ i snödrivan, när man rastade vid elden. För att slippa leta och bruka den svåråtkomliga veden brukade en huggare en gammal, hård limpa till sittplats en hel vinter.

*

Ett huggarlag var på Gobackberget på huggning. Det var för långt att gå till skogsstationen på matrasterna, så det skulle byggas ett gapskjul av tjärpapp. Det var ett stort skjul för 20 man och rätt så påkostat. Huggarna fick stränga order av skogvaktaren att vara försiktiga.

Den huggare som arbetade närmast skjulet svarade, att det inte skulle vara någon fara. Det första han sedan gjorde var att fälla en jättegryn rakt över bygget, som förvandlades till en hög av flisor och pappbitar. Skogvaktaren var tvungen att skratta åt eländet.

*

Under krigsåren var det ransonering på det mesta, åtminstone matvaror, och man fick en mängd kuponger för olika varor. Det var knappt tilltaget, bl a på fläsk. En huggare hade gjort slut på alla sina kuponger men gick ändå till butiken för att köpa fläsk. Handlaren påpekade, att kupongerna på fläsk var slut, men huggaren svarade: "Vänd på kupongen och klipp på andra sidan." Den sidan var ju tom, men hur det nu var, lyckades det honom att lirka till sig en fläskbit.

*

En annan huggare var glad i bakelser. Han och hans son kom in på ett kafé i Malung och beställde kaffe och bakelser. När han ätit upp sin ville han ha ännu fler, men då sa sonen: "Snälla pappa, ät först upp den du har i mustaschen!"

*

Under krigsåren 1939-1944 var det ont om arbete, men som väl var fanns det ganska gott om kolvedshuggning i Lima. Dit åkte rätt många av oss huggare från Värmland. I Dalarna hade vi möjlighet att få köpa mjölk och smör och till och med lite kött och fläsk hos bönderna. Hade man dessutom turen att komma på ett bra skifte, kunde man tjäna rätt så bra.

Men ibland råkade man på dålig skog, och min morbror Gustaf blev en gång bjuden huggning på ett skifte med kort, risig gran. Då blev han lindrigt sagt arg och sa till bonden: "Hugga åt en tåcken som du! Du har ju inte ett träd högre än jag kan spotta över det!"

*

Det var också ont om cigaretter under de svåra åren. Det var dålig kvalitet på tobaken som tillhandahölls.

Jag stod vid Malungs station en stekhet dag och rökte något surrogat som hette Carmencita.

Två malungsgubbar, som stod bredvid, började lukta och vädra. Till slut sa den ene: "Det brinner nog skogeld väst på skogen, för det luktar bränt."

*

Jag och morbror Gustaf arbetade med kolvedshuggning åt en bonde i Lima och åtog oss samtidigt att under nätterna lasta veden på järnvägsvagnar. Det gick faktiskt några dygn, men det gick ju inte att klara sig så länge utan ordentlig sömn. Till råga på allt var det olidligt med knott och mygg på nätterna, så vi fick nära nog bada i beckolja. Oljan var effektiv, men man blev svartare än en sotare av den.

*

En kolvedshuggare kom ner från förläggningen för att köpa snus i kiosken i Limesforsen. Gubben i kiosken var inte på sitt soligaste humör - det var han fö sällan. Han satte upp en förarglig min och fick på så sätt också huggaren ur humör. Denne sa: "Ro hit med en dosa snus!" Kioskägaren svarade då överlägset: "Här ros ingenting."

Då surnade huggaren till, och han röt: "Sno på hit med snuset!" Han fick då till svar: "Här snos ingenting." Då brast huggarens tålmod, och han skrek: "Du kan ha ditt snus i röven!" Därmed blev han utan sitt snus.

Samme kioskägare fick en annan gång en rak höger i ansiktet av en annan huggare, som blev snorkigt behandlad. Huggaren berättade, att han tog sikte noga, innan han klippte till.

*

En gammal huggare, som var korthuggen i sitt tal, kom in i byns affär för att köpa en sågfil. "Sågfil", var allt han sa till handlaren. Denne trodde att huggaren presenterat sig och svarade: "Lilja" lika kort och koncist.

*

Det hände, att huggarna drog iväg på fest på lördagskvällarna. En huggare hamnade i ett meningsutbyte med några ortsbor på en fest och blev väl bjuden på stryk. Då fick han höra en grymtning från landsvägsdiket. Där låg en kompis berusad och utslagen men ändå hjälpsam: "Behöver du hjälp, så säg till!"

*

På ett bolagsskifte i Lima gick det ganska hett till en gång. En skogvaktare från Transtrand skulle komma ner och sätta bort ett ackord till några värmlänningar. När priset var uppgjort, sade en av huggarna till den hyggelige skogvaktaren: "Ja, nu har vi åtagit oss jobbet, men får jag nu reda på att du fuskar med inräkning och annat, då

åker jag upp till Transtrand och ger dig en dansk skalle, så ögonbrynen ramlar ner!"
Det var ord och inga visor, och huggaren förklarade efteråt: "Han ska veta var han har oss!"

*

En torr, het sommar var vi ett gäng kolvedshuggare från Dalby på arbete i Lima. Vi låg och vilade på matrasten, då plötsligt min far, som var en av de äldsta i laget, ropade: "Titta, vilken stor trana som flyger över oss!"

De andra såg ingen trana. Det visade sig vara en mygga som satt sig på hans glasögon.

*

I en koja nära dalagränsen låg ett gäng huggare och planterare. Det var på våren - planteringen måste ju igång, och det blev ganska trångt i kojor. De fick en kväll för sig att mangrant dra iväg ända till Gräsbrickans fäbod och köpa mjölk. Dit var det en dryg promenad på 45 minuter, men där fanns unga säterkullor.

Hela sällskapet drog iväg med sina literflaskor och kannor efter arbetets slut vid sjutiden på kvällen. Kaffe och flötgröt kom fram i sätern, och detta var ju rena delikatesserna.

Tiden rann iväg, och när klockan visade på fyra på morgonen, var det äntligen någon som insåg, att nu var det dags att gå. Men nere på vallen var det ett ljushuvud som kom på idén att han ensam skulle göra sig ärende tillbaka för att få stanna hos en ung kulla. Hans plan var att slå sönder mjölkflaskan och sedan gå tillbaka. Han satte planen i verket och släppte buteljen i en berghäll. Men buteljen höll, och detta tog han som ett tecken på, att det nog inte var meningen att han skulle gå tillbaka.

Det blev i stället att dra sig tillbaka till kojor, koka sitt morgonkaffe och ge sig ut i arbetet. Man orkade mycket, när man var ung.

*

Ett huggargäng låg på avverkning vid dalagränsen och beslöt att stanna kvar en helg, eftersom det var 24 kilometer hem. En av gubbarna hade gevär med sig, och på söndagsmorgonen sa han till kockan, att hon skulle ha köttgrytan i ordning frampå dagen, för han skulle gå till Björnlämnen och knäppa en hare.

Det började skymma på, innan jägaren kom sakta gående tillbaka till kojor - utan hare. Då jägaren syntes i dörren, utbrast en retsam yngling: "Det var en stor hare du har. Den har du väl skjutit vid Björnlämnen."

Kommentaren var förstås svår att hålla inne med, men sådan var ofta jargongen i kojorna. Jägaren tyckte inte precis om ynglingen efter detta.

*

I en koja i Gammelängsberget bortåt Letafors bodde ett gäng kolvedshuggare. Det var vid Luciatiden, men ingen snö hade ännu kommit. Med i gänget fanns Algot Styffe, som ibland fick för sig att agera väderspåman. En kväll gick han ut för att spå väder i Vintergatan. Han kom in och lämnade följande rapport: "Såpass ser jag, att det inte blir någon snö före jul."

Morgonen därpå hade det kommit så mycket snö, att gubbarna nästan inte fick upp kojörren. Den spådomen fick Algot sedan äta upp.

*

Två huggare var på vandring mot Dalarna på arbete. De gick förbi en myr, där en dikare grävt ett djupt dike. På botten av diket hade han av någon anledning lämnat kvar en gammal torrfura - kanske hade han gått efter dynamit för att spränga bort den.

Då hoppade den ene huggaren ner i diket, en jättestark karl, och vräkte upp furan. Det verkade ju vänligt, men så slängde han ner den tillbaka. Kamraten undrade varför. "Jo", svarade han, "jag råkar vara osams med dikaren."

*

I ännu äldre tider var det också ont om skogsarbete i Värmland, så många fick söka sig jobb på annat håll. Det hette, att man drog iväg "öst i lanna". Det bar då oftast iväg till Dalarna, Härjedalen och Hälsingland. Värmlänningarna var nog egentligen de, som lärde hälsingarna att köra timmer med riktiga kälkar.

Några stannade på främmande ort till döddagar.

Flottarna kunde få arbete i Bergslagen och några åtog sig stora ackord och lejde egna flottare.

I Särna samlades det folk av olika sorter, och det kunde gå ganska hett till i kojorna. Det sades att en man slog en annan i skallen med en flera kilo tung sockertopp för att freda sig.

*

Olle Styffe, min kusin, drog iväg "öst i lanna" på kolvedshuggning. Hur det nu gick till, hamnade han i samma koja som en luffare, och detta gillade han inte, om det nu berodde på ohyra eller ohederlighet hos luffaren. Olle försökte komma på ett sätt att göra sig av med sällskapet, och en dag tog han fram en stekpanna och en kniv, och ur fickan drog han upp en död huggorm, som han började stycka.

Då blev det fart på luffaren. Han flydde hals över huvud och kom inte tillbaka.

*

Ett gäng huggare var på väg till Dalarna på kolvedshuggning. De åkte cykel över tiomilaskogen och kom så småningom fram till en säter, som låg öde, eftersom det var på höstkanten.

De rastade vid en av stugorna, och en gubbe tog upp en hemmagjord potatiskorv.

Innan han hann börja äta av korven gick han runt och tittade på de andra stugorna med korven i näven. När han kom åter fick han se en stege, som ledde upp till vinden, och dit gav han sig på undersökning.

När han äntligen var klar att påbörja sin måltid, hade han tappat korven. "Har du sett slåa?" frågade han kompisen. Slåa var ett gammalt uttryck. Då svarade kompisen.

"Titta på översta stegpinnen!" Där hängde korven.

*

Nils Larsson från Ransby var i Lima på kolvedshuggning. Det blåste rena stormen, så han höll på att bli alldeles bet med att bryta ner en tall, han hade sågat. Han sköt på, men blåsten bara ökade. Till slut tappade han humöret och skrek rakt ut: "Ge f-n i och blås!"

*

En huggare var tämligen lat. En blåsig dag hittade skogvaktaren honom liggande i en iordningställd rishög. Skogvaktaren röt: "Varför ligger du här på arbetstid?" Då svarade gubben: "Jo, jag blåste omkull och har inte hunnit resa mig än."

*

Några huggare var på sommarhuggning vid Liksjöarna. John på Åsen i Ransby, en riktig spjuver, kunde inte låta bli att skoja med kompisarna. Han ropade på dem att komma och hjälpa till att få ner ett träd. Det var ganska vanligt, att man fick kalla på hjälp för att få ner en tjurgran i motvinden.

Kompisarna kom, de bände och bröt, men granen ville inte ge med sig. Då sa John: "Kanske jag skulle såga först."

Man kan förmoda, att en hurring satt ganska löst då.

*

Vid en annan sommarhuggning vid Övre Likan hade en av huggarna otur vid utlottningen av skiftena och fick på sin lott en ohyggligt ful, grov och risig tjurgran, som till råga på allt stod mitt i ett stenskravel.

Huggaren råkade hitta barkflisan, som blivit borthuggen vid stämplingen av granen, och dessutom råkade han hitta några småspik i fickan. Detta gynnsamma sammanträffande gjorde väl att han med inte allt för dåligt samvete spikade fast flisan tillbaka på trädet.

Sedan kom apteraren och fick se granen. Han tyckte det var högst märkligt, att inte granen var stämplad och gick fram för att se efter närmare.

Då blev huggaren märkbart nervös och försökte få apteraren på andra tankar. "Jag hör koskällor", sa han. Detta var alltså på den tiden, då korna från sätrarna gick i skogen.

Apteraren anade ugglor i mossen och svarade: "Ja, du hör koskällor, du, men nu är du så god så du går och hugger ner granen!"

*

En huggare, Albin på Åsen, bodde en vinter i en säterstuga, eftersom han hade långt till huggningen. Det var en ovanligt plikttrogen man, som började arbetet i mörker och slutade i mörker.

En gång var han så tidigt i arbetet, att det inte började ljusna, förrän första trädet var fällt och barkat. Han tyckte att granen hade varit ovanligt tjockbarkad, och att det var

nästan omöjligt att få av den tumstjocka barken. Då, i gryningen, fick han se att han hade barkat en jättegrov asp.

Vilket öde för en fattig huggare! Allt detta slit utan ett rött öre i förtjänst.

*

Visst kunde man tappa humöret ibland. En huggare blev så rasande, då sågen fastnat i en gran med tjurved, att han trampade av sågsvansen jäms med handtaget. Sedan hoppade han över till andra sidan och trampade av sågen där också.

Tjurveden är veden som växer i den yttre böjen på en krokig gran. Den växer sakta och blir hård och vresig, så det gäller att veta, från vilket håll en tjurgran ska sågas.

*

Ett gäng huggare var på väg till en avverkning inne på malungsskogarna. Sju kilometer fick dessa karlar pulsa i djup snö, innan de var framme. Då dröp svetten av kropparna och andra droppar från näsorna.

Det visade sig, att logiet var en gammal säterstuga, som egentligen var en sommarbostad. Golvdraget var så kraftigt, att det gick att släcka tändstickor vid golvspringorna. Det var dessutom så trångt om utrymmet, att de flesta fick ligga på golvet, packade som sillar i en burk. Att ingen blev dödssjuk är nästan ett under. Fjorton dagar i sträck låg gubbarna där, men en måndagskväll skulle man ställa till en fest. Några av huggarna hade med sig några flaskor nafta, som var rena etern. På detta tog de ett rus, som slog till hårt och direkt. En av karlarna blev riktigt illa däran och tyckte sig höra kamraternas röster hundratals meter bort, sedan föll han baklänges helt utslöcknad.

En sådan fest ställde han aldrig mer upp på.

Uppe på hemberget fick en huggare några dagars avkoppling från huggningen, då han fick rycka in som biträde åt en lantmätare, en ganska hetlevrad sådan. Han fick order att hugga ett fång stakkäppar, och raka skulle de vara.

Nu hade den stackars huggaren dålig syn, så käpparna blev inte så värst raka.

Lantmätaren tog hela fångtet och slängde utför ett stup.

Detta var inte så roligt för huggaren, men en visst hämnd fick han senare, när kaffet skulle kokas. De var då tvungna att ta vatten ur en tjärn, och detta var dåligt och dygigt vatten. Lantmätaren tyckte dessutom att kaffet var för starkt och sade lite retsamt:

"Kaffet är ju så starkt, att inte botten syns i koppen!"

Då fick han svaret: "Botten syns inte i tjärnen heller, fast det inte är pålagt en enda kaffeböna."

*

Samme huggare fick ett tillfälligt jobb med huggning hos en bonde i byn. Han hade även här problem med att få tag på rent och klart kaffevatten, så han utbrast: "Dessa förbannade bönder är så snåla, så de har inte ens råd att ha en kalkkälla på sina skogar!"

*

Fiske var en vanlig avkoppling för skogsarbetarna. Lapp-Jo var en skogskar, som var passionerad fiskare och gärna satt ensam vid skogstjärnen och metade. En gång hade han ändå sällskap av en annan gubbe, och de skulle koka kaffe. Jo hade kaffepannan på en lång stör över elden, och kompisen kunde inte hålla sig utan skrek: "Nu nappar det!" Gubben var så inne i sina fiskedrömmar, att han hivade iväg kaffepannan långt bort i en ås.

Det var fiskare, det.

*

Samme ensamvarg for i sina yngre dagar till Canada. Han levde tydligen ensam där också, för det påstods, att han inte kunde ett ord engelska vid återkomsten. En överdriven historia berättar, att denne inbitne fiskare på vägen hem landmetade ända från Stora Slavsjön till Pörten i Dalby. Där byggde han ett gapskjul med en sten som en vägg. Stugan kallades Pörthem, och det syns än var skjulet stod.

*

En annan skogskar, tillika torpare, var Johan i Buskarna. Han grävde en jordkula långt ute på skogarna. Där bodde han hellre än att gå den långa vägen kväll och morgon.

*

De fast anställda bolagsarbetarna, kallade "bolackare", hade en relativt trygg tillvaro.

Torparna, som hade arbete periodvis, hade ändå en liten åkerlapp och tak över huvudet, men sämst var villkoren för övriga icke fast anställda. De kunde få några dagars sommarjobb med stämpling, plantering, frösådd eller röjning och kanske lite huggning då och då.

De flesta höll ändå humöret uppe och gladdes åt, om man någon gång kunde lura bonden man arbetade åt lite.

John på Åsen ritade alltid en skäggig gubbe i rotändan av varje ruttet träd, detta för att skägget skulle täcka rötfläcken. Huggarna skulle nämligen utan ersättning göra inhugg i stammar som var ruttna, för att undersöka hur långt rötan gick. Ett yvigt helskägg kunde då komma väl till pass.

En annan huggare, som inte gillade sin apterare, hade det dåliga omdömet att ha avföring (!) i sina inhugg - om det hade snöat var apteraren tvungen att sopa bort snön för att kunna kontrollera inhuggen.

*

När man högg meterved, skulle man laga till travar, som var en meter på höjd, bredd och längd. Där fanns möjlighet att med ojusta medel dryga ut förtjänsten. En gång kom skogvaktare Karl Olsson och skulle mäta in meterved åt en huggare. Han tyckte, att det var ett ihåligt ljud i traven, då han skulle slå på stämpeln. Då han misstänkte fusk, började han plocka ner traven, och då fick han se, att den till stor del bestod av tunna trissor men med några fullånga klampar längst ut på sidorna.

Dålig betalning var väl en av orsakerna till fusket.

Vid kolvedshuggning kunde man nog fuska sig till några extra res genom att lägga upp dem fel. Klamparna skulle ligga i rät vinkel mot bottenstocken, men genom att resen lades i trubbig vinkel, steg höjden snabbare. Men sådant fusk uppdagades direkt. Här lockades man till fusk av, att höjden på den travade veden skulle ha en decimeters övermått, s k torkmån, som huggaren inte fick betalt för.

*

Möjligheterna till fusk var flera. Man kunde börja det andra reset med samma bottenstock, som hörde till föregående res, så en körare påstod, att han träffat på ett res, som var 300 meter långt. Fastän överdrivet säger detta något om metoderna. En huggare lät helt enkelt bli att hugga loss bottenstocken från stubben, bara för att få nöjet att se köraren stå och rycka utan att få loss stocken.

*

Lämnade man för höga stubbar, slösade man med virket och kunde dessutom hindra körarnas framfart. John på Åsen fick en åthutning för sina höga stubbar, men han svarade:

"Jag har också gjort så många stubbar som är för låga, så det jämnar ut sig."

*

Det sades, att en vinter med meterdjup skarsnö hade ett gäng finska huggare gjort så höga stubbar, att chefen fram på våren fick ordna vedhuggning av stubbar.

*

Ett gäng huggare låg långt borta på utskogen på sommarhuggning. En dag kom apteraren dit för att mäta virket. Han hade lite dålig syn, så när han satte klaven på en stock, fick en klurig huggare en idé, som inte var riktigt ärlig. Han smög sig bakom apteraren och satte en grankotte mellan klaven och stocken, och vips hade stocken blivit en tum grövre.

*

Bland de svåraste momenten i huggningen var att barka snabbvuxen, kvistig ungtall i sträng kyla. Antingen löpte barkspaden ovanpå barken eller gick ner i veden. En sådan tall kunde se ut som en leopard efter barkningen.

En apterare skulle en gång mäta sådant virke åt en huggare, och han var väl retfull i överkant, då han yttrade: "Du behöver inte kosta på så mycket arbete för att göra tallen så fläckig."

Även om det var skämtsamt menat, kändes det nog i huggarsjälen.

*

För många år sedan fanns en huggare av jätteformat både i storlek, styrka och förmåga här i Dalby. Han kallades Präst-Jan. För att få ligga hemma gick han en halv mil kväll och morgon, och inte bara det - han bar också med sig en tung tackjärnsgröta, som han kokade sin älskade skrädmjölsgröt i.

För att få stå rak då han barkade byggde han ibland en ställning, dit han helt enkelt bar stockarna för barkning. Vilket kraftprov!

En annan gång visade han prov på sin ovanliga styrka genom att bära en trälåda med 60 liter brännvin från Dalboängen rakt upp för den branta heden, och detta bekom honom inte värst mycket.

För många retstickor var det tur, att denne jätte var en fridens man.

*

En annan stark huggare var Slätt-Markus. Han blev lovad en säck mjöl på 100 kilo, om han bar den uppför det branta Holmberget till sitt hem. Han klarade kraftprovet men lär ändå ha blivit tvungen att betala säcken. Vilket fullt tilltag av handlaren!

*

Jätten Ben-Olle lär ha burit en lika tung börda ända från dalen upp till Bennäs långt bort på skogen.

Sådana kraftkarlar kunde växa fram bland det skogsarbetande folket.

*

Även om dagens skogsarbete kan vara slitsamt på sitt sätt med belastningsskador, är det svårt att jämföra det med gårdagens slit.

Man kan bara nämna, hur två huggare fick bära med sig mat, kokkärl, sängkläder och redskap 24 kilometer för att komma till sin arbetsplats, och halva sträckan gick de i halvmeterdjup snö. Arbetet skulle börja på måndagen, så de bar dit allt de behövde redan på lördagen. Denna lördag var fö en pingstafton, så de gick tillbaka samma 24 kilometer samma dag för att kunna gå på fest på kvällen.

På hemvägen blev det dåligt med mat, och de blev rejält utslitna. Den ene var en yngling, och han lade sig till slut under en gran och förklarade, att han inte orkade längre.

Som tur var, fanns det en säter nära intill, och där kunde de två skogskarlarna gå in och få lite mjölk - säterfolket hade anlänt just samma dag. Därifrån var terrängen mer låglänt, och de slapp att gå sista biten i snö.

Festen då? Jo, det blev fest på kvällen för dem, även om fötterna var så svullna att stövlarna nästan inte gick att få av, då de kom hem från skogsvandringen.

*

I allmänhet var inte jäktet så utbrett, som det blivit senare. Det fanns ju somrar, då det var svårt att få tag på huggning, och då fick man ta till metspöet eller "sovelstängen" och lufsa iväg till någon sjö för att skaffa mat. Då kunde det bära iväg någon mil till bra fiskevatten, för i många närliggande småtjärnar fanns det bara s k tusenbröder, små abborrar.

Roligt var det och en härlig avkoppling, men det blev ju inte annan förtjänst än sovel till potatisen.

*

Einar Jonsson och jag var på väg hem på skidor på vårkanten, då huggningen var slut. Vi hade våmhuskorgarna fulla med verktyg och överbliven mat.

Hemberget var brant att ta sig ner för, och för att underlätta transporten kom vi på idén att göra kälkar av skidorna.

Det blev skrangliga kälkar, och dessutom blev farten högre än beräknat. Einars kälke körde mot en sten, där den gick i spillror liksom korgen. Det låg träflisor, sockerbitar och torra limpor ner över halva backen. Men Einar klarade sig helskinnad.

*

Ett liknande missöde inträffade i berget Västra Kletten, och Einar Jonsson var precis som i den förra berättelsen den agerande. Berget var brant och skidspåret gick genom tät skog. Hur tät skogen egentligen var hade väl Einar inte tänkt på, då han lagt skaffet till barkspaden tvärs över locket på korgen han hade på ryggen.

Mellan två granar blev det tvärstopp. Han lyftes högt i luften, korgen gick i spillror och maten försvann i den djupa snön.

Huggaren själv klarade sig utan skador, och kompisen fick ett gott skratt.

*

Min far, som var torpare och skomakare, var en sommar tvungen att dryga ut inkomsterna med huggning åt en storbonde. Han fick bo i en gammal säterstuga, som låg intill en liten tjärn. Han hittade troligen inte den rätta kalkkällan, för sådana fanns i regel vid varje säter. Sitt tevatten tog han ur bäcken, som rann ur nämnda tjärn.

Bocken gick främst och hade svängbank.

Geten

Det ögade timret sneddades av på undersidan för att stockarna inte skulle fastna.

Det var dåligt vatten han fick tag på, och fram på sommaren märkte han, att det blev flottringar på vattnet i tepannan och att den var halvfull med sump. Han undersökte saken och fick se, att sumpen bestod av s k sprel, små fiskar på någon centimeter. En annan munvig huggare berättade detta för bonden, en stor, grov karl, och tillade: "Du är då inte så mager som sprelen i Daniels kaffepanna, för på dej syns inte revbenen!"

*

Samme bonde hade en drivning på ett annat ställe och begav sig till säterstugan för att hälsa på sina huggare. Han kom i sina bästa cheviotbyxor och skulle sätta sig på spishällen för att torka ryggen mot elden. Det var ganska mörkt i stugan, och han såg inte den bunke med kolbullsmet, som var där före honom, utan han satte sig i den. Det var svårt att hålla sig för skratt, trots att denne bonde var en bra arbetsgivare. Samme bonde återigen hade en vinter både huggare och körare boende i ovannämnda stuga. Det var en kall natt, men plötsligt började det droppa från fönstret.

Alla vaknade och trodde, att det hade blivit ett hastigt omslag till töväder till glädje för både huggare och körare. För huggarnas del betydde detta, att det blev s a s barkmjukt, och för körarna gick det lättare att få is i vägen.

"I morgon ska jag köra upp en ny väg, så det blir isföre", sa en av körarna. Men av detta blev intet. Det förmodade tövädret var redan över. Det var en spjuver i huggarlaget, som hade gått ut och pinkat på fönstret för att lura de andra. Så var det med det tövädret.

*

Vi var några huggare som skulle hem en helg för att proviantera och gick över Lillbergsgårdssjön, som var beryktad för sina vindvakar, d v s kallkällor i sjöns botten. Sådana kallkällor fryser sällan, och nu hade det kommit snö på natten, som dolde de förrådiska hålen.

Jag var bara en yngling och gick först. Jag gick rakt i en sådan vak och åkte ner ända till midjan. Som tur var gick Manne Persson, en kraftig huggare, bakom. Han högg tag i mig och drog upp mig. Hade jag varit ensam, hade jag drunknat.

Till råga på allt var det 30 grader kallt, när vi kom till närmaste säterstuga för att göra upp en värmande eld och torka kläder. Kläderna var då som pansarplåt, men jag blev inte ens förkyld efter detta äventyr.

*

Ett gäng huggare vid Harsjön hade slutat för säsongen. De måste antingen gå över eller runt sjön på vägen hem, och eftersom isen var dålig, valde de flesta att gå den lite längre men säkrare vägen. Men kockan och några fler gav sig ut på isen. En av huggarna hade ett gott öga till kockan och var rädd att hon skulle drunkna. Han ropade bevekande flera gånger: "Kom i land!"

När detta inte gav önskat resultat, tog han till ett annat röstläge: "Att tala med grisar är inte lönt!" ropade han.

En huggare hade två gånger otursamt fastnat mellan två skarpa stenblock. Den ena gången hade han en kamrat med sig, som med all möda lyckades bända loss mannen.

Den andra gången huggaren fastnade på samma sätt var han ensam. Han var övertygad om, att han skulle sluta som rävmat, men med oändligt tålamod kunde han lirka ur foten ur stöveln, som blev kvar i stenskravlet.

*

En annan lika farlig situation hände samme huggare, en historia som visar, att man aldrig bör vara ensam vid farliga arbeten. Här berodde situationen delvis på oförsiktighet.

Huggaren skulle vända en stor stock med en s k vändhake och ställde sig, dumt nog, med ryggen mot en tvär slänt nedanför stocken. Stocken lossnade, tog med sig mannen utför slänten och stannade över hans ben. Där låg han i tjugogradig kyla, men som tur var fanns denna gång en kamrat så nära, att han hörde ropen på hjälp.

*

Det var många farliga tillbud i skogsarbetet. En huggare, som var ensam en halv mil från hemmet skulle förflytta sig mellan några träd. Detta var sedan motorsågarna gjort sitt intåg i skogarna, och han hade för bråttom för att stanna sågen.

Han ramlade på rygg, och sågen skar upp hans skjorta mitt för magen. Närmare döden kan man knappast komma.

*

En huggare fick tillfälle att visa, att han verkligen hade nerverna under kontroll. Han råkade hugga av sig halva näsan, och blodet forsade. Han lyckades ändå starta bilen och samtidigt som han höll upp näsan med ena handen köra till sjukstugan. Och näsan fick han behålla.

*

De flesta brukar gömma sig, då de ska utföra sina naturbehov. Men inte alla. En huggare var så ormrädd, att varje gång han skulle sätta sig, klättrade han upp på en stor sten. Där behövde han inte riskera att bli ormbiten.

*

På 1940-talet åkte några huggare till Lima för att hugga kolved. Under slåttern hände det sig, att bönderna de högg åt ville ha hjälp med slätterarbetet. Detta var nog ett lika tungt jobb, men det medförde i alla fall lite omväxling.

En av huggarna hade hamnat på en gård, där bondmorän var lite snålare på maten, och han påstod, att han bara hade fått äta surfisk i två veckor.

På cykelfärden hem igen över tiomilaskogen var gubben sjuk, och han sa själv, att han hade haft avföring tretton gånger, innan han rastade på halva vägen. Han skyllde på bondgummans dåliga mat med det makabra uttrycket: "Den där käringen har bestämt ludrat ihjäl mig!"

Oturen fortsatte för gubben. Han skulle leda cykeln över en damm, som man höll på att bygga en bro över. Man fick gå på två plankor, och han skulle kliva på en stock i vattnet, då det visade sig att stocken bara var en liten brädstump. Både gubbe och cykel försvann i djupet, men rätt som det var syntes hans svarta knävelborrar, sedan kom hela gubben och cykeln upp.

Humöret blev inte bättre av att kompiserna höll på att skratta sig fördärvad.

*

En huggare stod ute på kojbacken och filosoferade, när en stor och tung karl kom och ledde sin moped uppför backen. "Det var en usel moped du har. Min drar mej ledigt uppför backen."

"Det är väl skillnad", svarade den välväxte, "om det sitter en tita eller en tjädertupp på mopeden."

*

En huggare som kunde prestera storverk, när han verkligen ville, sa en dag efter att ha huggit rekordmycket: "Nu vill jag se den i syna, som huggit dubbelt så mycket på hälften så kort tid!"

*

En annan huggare, en verklig storfräsare, var nöjd med dagens bedrifter och ville väl skryta lite för kamraterna. I arbetarbussen på väg hem på kvällen sa han helt apropå: "Om jag lade alla bitar jag huggit i dag ände vid ände, skulle virket nå ända härifrån till Edebäck."

Huggaren befann sig i Kindsjöberget, så det innebar en nätt liten sträcka på så där tio mil.

*

Ett gäng huggare var vid dalagränsen en sommar, 24 kilometer från byn, och det var tungt att bära mat och annat så lång väg. Då kom två nya huggare dit från en annan by, och dessa var inte kända för att vilja hugga timmer. Nu var de väl tvungna att åtminstone försöka.

De fick ett skifte alldeles intill gränsen, och när man än frågade dem, var på skiftet de var, fick man alltid samma svar: "Vid gränsen."

De förklarade då, att de behövde måndag och tisdag för att gå från dalen till kojan, på onsdag högg de, och på torsdag vilade de för att orka gå hem på fredag och lördag.

*

Gustav Andersson, kallad Slammen, hade en liten stuga långt ute på utskogen. Han saknade ett utedass men fick överta ett av bolaget. Det var svårt att ordna med frakten, så han kom på idén att montera ner det och flotta det över floden, när det var högvatten. Detta ordnades lätt och behändigt, och därmed är han väl den ende som seglat på ett utedass.

*

Timmerhuggare och därtill ivrig fiskare var Olle Sandin. Han skulle en gång på en fisketur och gick över en myr, som användes till slåttermark. Ute på myren stod ett hässjogolv. Då han tittade upp, såg han en stor älg på andra sidan hässjan. Älgen visade sig inte det minsta rädd, och inte huggaren heller. Han tog det långa metspöet, stack det genom hässjan och petade älgen i örat.

Det var ganska modigt gjort - en älg är inte till för att petas i öronen.

*

En huggare på utskogen var inte riktigt på hugget. Som flottare var han rask, men lite slöare som huggare. En solig vårdag, när tröttheten tog överhanden, gjorde han sig en bädd av granris i en snödriva i solskenet. Det hela var väl planerat, för han hade med en väckarklocka, som han satte på ringning.

*

På samma huggning hände något lustigt. En huggare satt och gjorde sig en smörgås. Han lade på en försvarlig klick smör, men innan han fått in hela smörgåsen i munnen, kom en talgoxe och tog smörklicken.

*

En huggare, som var i Lortberget på huggning, råkade hugga sig i baken - hur nu detta kunde gå till. När det frågades om var han huggit sig, blev svaret: "Somliga säger att det var i Lortberget, och andra säger, att det var i röven."

*

Vid en huggning i Bondberget kom förmannen för att omplacera huggarna. De hade mycket bra skog, men det led mot hösten, och då var det lämpligt att ta bort ett parti med dålig skog. Detta var inte så lockande för dem. En av huggarna ilsknade till och röt: "Det är precis med denna huggningen, som när jag går till frisören. Där det finns hår att ta, där putsar han bara lätt, men där det inte finns så många strån, där sopar han rent."

Förmannen fick lov att svälja piken.

*

Ett gäng kolvedhuggare hade tillverkat "lura", och en av gubbarna stod och provsmakade som bäst, då länsman råkade komma in. Mannen fann sig snabbt och sa: "Det var ju god mjölk vi köpte i går." Om länsman gick på detta, förtäljer inte historien.

*

Emanuel Nilsson, en skogvaktare av den gamla stammen, lärde sina arbetare skogsmännens mandomsprov. Det innebar, att man - utan underlag - skulle kunna vässa en stör med yxan med raska hugg. Stören fick bara stödjas mot låret.

*

En huggare högg sig en gång i foten och var tvungen att uppsöka läkare. För att inte överdriva tvättade han bara den skadade foten, innan han åkte.

Nu bar det sig inte bättre än att doktorn ville se båda fötterna. Då sa huggaren: "Då får allt doktorn ta foten i befintligt skick."

*

Två åkommor som huggarna kunde råka ut för var - förutom ryggont - "betor" i händerna och "knarr". Knarr var en sorts senknutor, som kunde angripa handlederna efter en tids oträning, speciellt om barken på träden var hårdfrusen. Det kunde göra så helvetiskt ont, att man kunde bli invalidiserad för flera dagar. Namnet kom av, att det faktiskt kändes som om det knarrade i senorna. Egentligen var det väl en sorts seninflammation.

Betorna kom speciellt vid kallväder. Det var köldsprickor, som uppstod då huden var skör och tjock. De kunde sitta vid nagelkanten på tummarna och var plågsamma. Svårläkta var de, då det var mycket tjocka sårkanter. En del huggare pinkade i såren, liksom en del körare gjorde med hästar som fick mugg. Det sved nog ganska bra, men det blev kanske lättare, då det svidit över. Kanske mjuknade sårkanterna av denna behandling.

Några bakade in såret i s k lönnkåda, som satt "i lönn" innanför sista årsringen på en gammalgran, och andra skulle ha smält beck i såren. En huggare gick till sin svåger, som var skomakare, och lät denne droppa smält beck i såret. Det blev ett skrik som skulle ha hedrat en indianhövding - man kan föreställa sig smärtan, då brinnande

beck nådde in till benpipan.

*

En huggare fick ett svårt frostsår på ena stortån under kallvintern 1941. Allt kött under tånageln ruttnade bort, men det var aldrig tal om att uppsöka läkare. Han hade svåra plågor, då kölden satte åt, men konstigt nog växte tådelen ut igen. Som svansen på en kopparorm!

*

En huggare kom gående på väg hem en lördagskväll efter arbetet. Han stannade till vid apoteket för att köpa med sig medicin. Han kom in blöt och trött i lappade vadmalsbyxor, och apotekaren bad honom ta med ett paket hem till en granne. Det lovade han, och som tack bjöd apotekaren med honom in på glögg inne på labbet. Där inne stod finklädde herrar - en jägmästare, en lärare och så apotekaren själv. Huggaren fick dricka ur en skopa och fick väl i sig lite för mycket. Det var dessutom varmt och skönt där inne, och huggaren var trött, så glöggen hade snabb verkan. Den halvmil som återstod honom att gå blev vinglig på en väg, som tycktes honom mycket smal. Då han kom släpande till byn, var det med största svårighet han hittade stugan, dit paketet skulle levereras. Väl hemma föll han ihop som en tomsäck inför en förvånad hustru. Apotekaren var tydligen en duktig kemist.

*

En berättelse med religiös anstrykning får avsluta avsnittet om huggning och huggare. Som förman hade jag satt ett pris på en huggning öster om Bondberget, men en av huggarna, Arvid Uppman från Uppgården, var inte riktigt nöjd med detta. "Jag får nog gråta över priset, som Jesus grät över sina lärjungar i Getsemane", sa han till mig. Därefter fick platsen heta Getsemane.

Från en huggning vid Öreknölen väster om Stranna. På bilden syns Gottfrid Halvarsson, Axel Siljeström apotekaren Jöns Dahl.

Bertil Stüffe med timmerlass, foto Arne Bergquist, Långav.

Timmerkörning

En timmerkörare kunde ha många sorters körningar och körningar på olika årstider. På vintern var det körning på långväg med både bock och get, d v s dubbelkälkar. På kortare sträckor t ex i branta berg körde man mest med bara den främre kälken, bocken, så att stock-ändarna skulle bromsa upp farten.

För länge sedan, när man körde i branter, ögade man virket. Det gick till så, att man högg hål i stockändarna och i långvirke, sedan kopplade man ihop virket med länkar till långa släp. På så sätt bromsades farten i branterna. Man hade särskilda smala yxor, ög-yxor, bara för detta ändamål. Denna körning kallades i Dalby för "hankkörning". Från de allra brantaste bergssidorna bara släppte eller "löpte" man timret.

På sommaren var det mest massaved som kördes i hemberget men även lunning av sommarhugget virke på utskogarna förekom. Då körde man ihop virket i stora högar för vidare transport till vattendragen på vinterföre. Vid lunning brukades nog mest stötting, likaså vid kolvedskörning.

Många av körarna kom från småbrukarnas skara. När deras lilla jordplätt inte fordrade skötsel, kunde de åta sig körning, och många av dem sysslade även med huggning, kolning och annat.

Ibland hade körarna så lång väg vid vinterkörningen, att det var med nöd de lyckades hinna med två vändor om dagen. De var tvungna att gå upp i mörka natten vid fyratiden och ge hästarna mat och vatten för att kunna ge sig iväg vid femsnåret. När det andra lasset var avlastat, skulle hästarna ryktas och få sitt kvällsfoder, och det hann nästan bli natt, innan gubbarna själva hade fått i sig kaffet och kolbullen. Men vid längre körningar fick de åtminstone vila lite under färden, medan huggare och broslare slet hårt hela tiden.

Herbert Styffe och Anders Bergsten vid Hedtjärnsåsen.

Vid stordrivningar kunde det finnas upp emot femtio körare igång på samma väg, särskilt på de vägar som ledde ner till Klarälven. På älven lades virket på isen, där det fick ligga till islossningen, då det följde vattnet mot industrierna söderut. Ibland var hela Vingängsjön full av virke liksom andra långa partier av älven.

För att hålla timmervägarna i ordning kunde körarna gå ihop och leja en vägbas. En körare på en utskog råkade ut för ett mindre trevligt spratt. Den som skulle sköta vägen blev tillsagd att sanda i en vådlig utförsbacke, men denne vägbas hade kanske något otalt med köraren, för han sandade i stället i det värsta motlutet! Det kunde vara svårt att få tag på sand och grus på vintern, därför tog man till alla myrstackar som fanns.

Körarna låg ofta borta i kojor eller hyrde in sig i stugor nära timmervägarna, för att ingen tid skulle gå förlorad. Att stanna inne hade man inte råd med ens när vintern var som kallast.

Henning Larsson kommer med ett timmerlass. Foto: Arne Bergquist, Långav.

Sedan vinterns och vårens arbete var avslutat, släpptes hästarna lösa på bete i de stora skogarna. När de sedan skulle hämtas hem till slåttern, kunde gubbarna få ett faslig arbete med att få fatt på dem. Hästarna kunde komma långt från hemmet, om betet var dåligt eller om broms och hästflugor fick dem i sken. Det hände, att folk från Lima kunde få hämta sina hästar i Dalby, och dalbyfolket kunde få dra iväg ända till Limatrakten, men hem måste hästarna för att dra slåttermaskin och räfsa. Sedan kunde de åter släppas för att gå fritt i skogen.

Fram på höstkanten skulle hästarna åter hem för att göra tjänst vid eventuell virkeslunning eller när potatisen skulle ur jorden.

*

Det fanns snälla och mindre snälla körare. Till den senare kategorin hörde några, som fordrade allt för mycket av hästarna och kanske gav dem några extra rapp, då de inte orkade dra.

Bland de snällare fanns sådana som skottade bort snön extra noga, så hästarna inte skulle slita ut sig. De hände att snödjupet kunde ligga på ett par meter.

*

Av det vänliga slaget var också Johan och Hilmer på Kulltäppa, två nordvärmäländska körare, som ibland lät hästarna stå och vila, medan de själva slet och bände med grova stockar. En dag vid middagsrasten bredde den ena av dessa karlar ut en säck, på vilken han lade en försvarlig portion havre. Han böjde sig ner och rotade omkring

lite i havrehögen, och när han sedan skulle resa sig, gjorde hästen - som var lite bråkig av sig - likadant. En våldsamt snärt med hästhuvudet träffade karlen rakt över näsan, så blodet sprutade. Otack är världens lön! Då fick hästen en rejäl örfil : "Här ska du få, för att du aldrig har gjort annat än bråkat!"

Men direkt örfilen var levererad, ångrade sig hästens vän och husbonde och letade fram en sockerbit ur ena fickan och gav hästen. Det var väl ändå en riktig djurvän.

*

En annan förmodligen snäll men framför allt stark körare spände ifrån hästen och drog själv lasset, när det blev för tungt för hästen. Man får förmoda att hästen inte hörde till de större.

*

En körare i hemberget, Olle ve' Hia, hade en bråkig häst, som aldrig stod stilla. En gång hade han glömt att binda fast den, medan han själv gick baklänges och drog på en stock. När han dragit färdigt, ropade han på Svarten, men då fanns där ingen häst. Olle anade argan list och gick ner för berget och hem till stallet. Där stod Svarten och hade det lugnt och skönt, men själv var han rasande.

*

Vårens hastiga ankomst ställde till förtret för en körare och hans brosslare. Vattnet stod redan högt i bäckarna, när de lastade släpdrågen full med sängkläder, korgar, överblivet hö och annat som skulle med hem efter vintern. En bäck var så full med vatten, att allt som var lastat på drågen flöt iväg, lugnt och stilla. Det var en dråplig syn. Men de drabbade tog det hela med ro - de fiskade upp sakerna och fortsatte hemåt.

I en koja bodde en körare och dennes brosslare. Båda tog sig gärna en sup, när tillfälle gavs. En kväll var brosslaren före in i kojan och hade fått upp flaskan, när köraren kom in. Köraren stod i dörren, trött och sliten, och på axeln hade han selen, som han skulle hänga upp på tork över natten. När brosslaren bjöd på en sup, svarade köraren: "Du kan väl vänta, tills jag har hängt upp selen!" Men brosslaren tjatade vidare, så till slut slängde köraren ifrån sig selen på golvet, ställde sig kapprak med öppen mun och sade: "Vräk i mig, då!"

*

Två körare drog iväg till skogs för att köra upp en timmerväg långt bort ifrån bygden. De tog ingen mat med sig men blev ändå borta hela dagen. Då de kom ner till bebyggda trakter tillbaka var de hungriga och så trötta att de bara skrattade - så som man kan reagera vid stor trötthet. "När du nu kommer in", sa den ene, "vad väljer du då först, karingen eller vällingen?" Det kortfattade svaret kom utan tvekan:

"Vällingen!"

*

En körare från Dalby kunde skämta ganska grovt ibland. På sommaren var han i regel ledig från körningen, och en gång tog han mopeden och åkte till sätern för att hämta mat. Han lade ett paket messmör på pakethållaren och åkte tillbaka hem mot byn.

Dagen var varm, och messmöret smälte. När han mötte en granne påpekade denne, att det rann något brunt ner över bakhjulet. Då strök köraren av lite vassla med fingrarna och slickade i sig, medan han sade: "Jag fick magsjuka på hemvägen, så jag kunde inte hålla igen."

Då spydde visst grannen.

Tidningsbild från Klarälven från bron mellan Ransby och Branäs. Enligt Värmländsk kultur, som publicerat bilden, är den tagen 1956.

Körare (Gottfrid Halvarsson, Strandberget) med häst och "bock". Från Strandberget.

Flottning i Femtan. Foto: Arne Bergquist, Långav.

Flottning

Flottningen förr var ett hårt arbete, som man konstigt nog längtade efter, då det ju ändå erbjöd lite omväxling i det tunga skogsarbetet. Det var lite annat än det eviga stångandet i hård bark. I likhet med kolningen har flottningen blivit romantiserad, men romantiken har nog kommit först sedan yrkena börjat försvinna.

Flottningen på Klarälvdalens tvärälvar var mödosam, och man kan knappast tänka sig hårdare arbete än flottningen på övre Likan uppe vid Råbäckdammen. Dit måste man ta sig över berg och dal, ofta i halvmeterdjup snö - man fick börja säsongen tidigt för att ta vara på vårvattnet. En nackdel för bolaget var att så mycket virke sjönk, då det inte hann torka länge nog på våren.

Sjöflottningen var nog lite lättare, även om det kunde vara tröttsamt nog att stå på en sk spelflotte i dagar och gå runt, runt och dra tusentals kubikmeter virke. Dagar med motvind kunde man få vila, men då sjönk ju också lönen.

Vid flottningen i Klarälvens biflöden såg man sällan sk flottarstövlar med lårhöga skaft. De blev nog för tunga att använda, då de blev fulla med vatten - åtminstone för dem som "råkade" komma ut på för djupt vatten. Några gubbar hade nog något av vattuskräck, men de flesta hade ingen rädsla för isande kallt vatten.

Det gick an bara man blivit ordentligt genomblöt om benen, så de domnade bort och man förlorade känslan. Men värst var det, när isvattnet nådde de sk ädlare delarna, som även de så småningom domnade.

Konstigt nog var det ändå inte många, som ådrog sig svårare sjukdomar av arbetet - flottarna var ett härdat släkte.

Att vara med på "rumpan" - eller slutflottningen - i Femtan var ett oerhört krävande arbete. Man fick börja vid sjön Femtan på dalasidan och sluta vid Femtoset, Femtans utlopp i Klarälven, en sträcka på åtminstone två mil. För att utnyttja flottningsvattnet maximalt fick man hålla sig vaken i två och ett halvt dygn, och sedan kunde man vara så trött, att det inte gick att sova på hela nästföljande natt. Kroppen var så utarmad, att den inte kunde ta emot sömnen.

Dammvaktarna hade en lite lättare syssla än flottarna, men tungt nog var det för dem, som var tvungna att pulsa i djup snö ända till dalagränsen med sina redskap, sängkläder, mat och annat. En sådan damm låg vid Hejsjön, även kallad Vallsjön, precis vid dalagränsen. Dit var det ett par mil att gå, och det var inte direkt något latmansgöra.

Timmerflottning i Klarälven vid Långflon.

Foto: Arne Bergquist, Långav.

Trots det tunga slitet var flottningen som sagt efterlängtd - det var något speciellt med både flottning och kolning. Vid matrasterna vid flottlederna var det alltid någon lustigkurre som höll låda, Man fick steka det älskade fläsket, och om det var solsken, kunde man få sträcka ut sig några minuter och försöka torka sura kläder. Det hände till och med att man tog sig tid att dra en spader.

Det var en vårdag, som matrasten blev lite längre utdragen än vanligt. Flottarna satt kvar och spelade poker. Vid det tillfället förlorade en av dem allt vad han tjänat på flottningen den våren, och hur den stackaren då kände sig kan man lätt förstå. Efter att ha slitit och släpat och vadat i iskallt vatten, kom han hem utan ett öre på fickan. Pokerspelet ställde ofta till med verkliga tragedier.

Sigge Persson och Herbert Styffe på flottning vid Hejsmyrdammen.

Så här efteråt kan man tycka, att flottningsföreningen kunde ha kostat på lite mer bortsprängning av sten i tvärälvarna och byggt upp flera ledare. Då hade det nog blivit mindre brötbildning, och det var på brötarna det riktigt farliga arbetet fanns. Men kanske man redan då hade en föraning om, att flottningen skulle läggas ner. Nedläggningen av flottningen blev en katastrof för miljön - i dag ska det ju dåna av dieslbilar på varje vägstump.

Många av de dammar som fanns, borde ha kunnat bevaras till eftervärlden, men tyvärr fick de flesta förfalla, som Hejsmyrdammen, som byggdes på 1850-talet. Några andra dammar i Likan var Pörtdammen och Råbäckdammen. Liksjödammen bröt ju samman i mitten av 1970-talet med påföljd, att landsvägsbron i Likenäs blev förstörd och fick byggas om.

*

Många av flottarna var mycket kunniga i sitt yrke. Jag minns särskilt tre väldiga flottare med glädje. En av dem var en gång på flottning i en tvärälv, där han bände och bröt så våldsamt, att byxhängslena gick av. Sedan sprack skjortan, och till slut sprack byxorna, så han fick fortsätta att flotta i bara långkalsongerna. Men detta bekom honom inte det minsta.

*

De andra två flottade vid en fors. De stod på en s k ledare av timmer, som skulle leda virket förbi de största stenarna. Där de stod vända mot varandra, flätade en av dem till med flotthaken allt han orkade, och som han var stor och stark blev det ett rejält hugg. Möjligen såg han lite dåligt, så det som han trodde var en flytande stock var i själva verket ledaren. Det missriktade hugget gick genom kompisens stövel, haken gick mellan tårna på honom och nitade fast honom vid ledaren. Man kan tänka sig vådan av, om han i stället nitat fast kamratens huvud!

*

En flottare som inte stod Stor-Po långt efter i konsten att balansera på stockarna var Ernst Olsson i Likenäs. Han var så skicklig att han kunde springa över Liksjön på lösvirke, smidig som en balettdansör.

*

Sedan fanns det då en och annan som mer eller mindre led av vattuskräck. En flottare minns man gärna som högst motvilligt blötte ens en stortå. Han befann sig en gång längst ut på en landbröte, en bröte som nådde ända till land, när två spjuvvar fick se honom. De ville gärna se honom blöt och smög sig därför fram till bröten och började riva den bakifrån. De lossade virket en god bit ut från land, innan gubben fick syn på dem. Då kom han rusande, men för att ta sig i land var han tvungen att hoppa direkt i djupvatten. De två tyckte nog att de gjort en god gärning och fick sig ett gott skratt.

*

En äldre flottare ramlade utför en fors full med timmer, trots att han var en skicklig karl. Alla trodde att han därvid anträtt den sista resan, men ett tu tre fick kamraterna se ett par svarta mustascher sticka upp ute bland virket, och sedan kom hela gubben upp, manglad men levande.

*

En sjöflottning på Norra Liksjön minns man med ett visst nöje. Virket skulle flottas genom ett nor till Södra Liksjön, och där noret började, måste man förankra hela bommen i en grov tall. När man höll på med arbetet, började det blåsa motvind, så ankarkättingen inte nådde fram till tallen.

En stor stark karl stod ute på myren. Han fick fatt i ankaret och ropade ut till flotten: "Spela på, pojkar! Här är det jag som agerar tall."

Men hur han än körde ner hälarne i myren, kunde han inte hålla flotten, och det var dråpligt att se, då jätten lutade allt mer ut över vattenytan och till slut var tvungen att släppa ankaret.

Det var nu inte så konstigt, eftersom det låg tusentals kubikmeter virke inom länsarna. Men för denne rese, som gärna visade sin styrka, fanns det inget som på förhand var omöjligt.

*

Då rumpan skulle gå i ett av Klarälvens biflöden en gång, hade några flottare sprit med sig, vilket naturligtvis var förbjudet. De blev snart påverkade, och fullare och fullare blev de, ju närmare Klarälven de kom. Vid ett mindre lugnvatten (flo), där vattnet var ganska djupt, måste man göra en s k sugga, som var en sorts flotte. Det var förbjudet att spika i virket, men det struntade de i. De spikade, och de sjöng. Plötsligt stod både basen och flottchefen på andra sidan. Chefen ropade och frågade, vad de höll på med. Då flög den lede - med spritens hjälp - i en av gubbarna, och han svarade: "Det ska du skita i!"

En förfärlig uppståndelse följde på andra sidan, men chefen fick aldrig veta, vem den uppnosige var, och något förhör blev aldrig av.

*

Men vådan av supandet blev, att då flottarna närmade sig Klarälven, var en av dem så full att han ramlade i vattnet. Han försvann ner i djupet, men en nykter, redig flottare dök direkt efter honom och fick upp honom. Då den fulle kom upp var han inte längre full av spriten men av sjögräs och dy. Han såg ut som Ran själv, och trots att det var en tragisk händelse, var det inte många som kunde hålla sig för skratt.

I Tvärliken finns två stup, som kallas Storstupet och Lillstupet, och särskilt det förstnämnda var ett besvärligt och farligt pass för flottarna.

En gång stod en flottare vid Lillstupet, och av obetänksamhet vände han ryggen mot forsen. Haken släppte taget, och mannen hade säkert åkt utför forsen, om inte en

kamrat snabbt som ögat fått in ett långfinger innanför livremmen på honom. Om han hade åkt utför forsén hade dessa rader inte kunnat tecknas ner, och mannen som drog i livremmen var Manfred Jakobsson.

Jag stod en annan gång nedanför en fors för att lossa en bröte, då en stock lossnade och snodde runt. Den slog rakt mot mig men stoppades upp av något, när den var en halv meter bort. Ibland var marginalerna små.

*

Vid en flottning på Likan slog basen vad med en gubbe, som var lite godtrogen. "Du kan int' gå övver ölva utta hak", sa han. Gubben skulle visa att han kunde. Han lade ifrån sig haken, gick över älven utan den och kom stolt tillbaka. "Nu ser du att je jeck utta hak", sa han till basen. Denne svarade då lite retfullt: "Du hadd' ju haka (hakan) mä dej."

*

En flottare på Vingängsjön hade - enligt kamraterna - ockuperat en båt, i vilken han använt hela båtflaken till räknebok. Som omväxling till flottningsarbetet satt han där och försökte räkna ut, hur många vattendroppar som rann genom sjön på en minut. Ett nog så svårt räkneexempel.

*

I en flottarkoja bodde bl a Jakob Klemetti, en finne som var stor och stark och snäll, samtidigt som han hade ett hetsigt humör. Han stod en dag i godan ro och stekte kolbullar inne vid härden. Samtidigt stod några yngre flottare utanför på kojbacken och kastade snöboll. En äldre luring sa då till en av de yngre: "Jag tror inte du kan träffa pimpeln (plåtskorstenen) med en snöboll!"

Ynglingen ville visa vad han förmådde och slungade iväg en boll, som mycket riktigt träffade pimpeln. Följden blev, att ett sotmoln hamnade i finnens kolbulle, och han rusade ut, arg som ett bi. Han svor på både svenska och finska, och ynglingen fick springa för livet.

*

1916 åkte min far och några andra karlar från Dalby till Hälsingland på flottning. En dag fick de bud under arbetet, att det brann i ett hus, så de fick ge sig dit på släckning. De satte högsta fart och höll på att springa omkull en käring som stod i vägen. Då utbrast fader Daniel: "Skingra dig käring, och stå inte här och förhindra eldsvådan!"

*

En annan i samma flottarlag var Johan på Solbacken. Han försvann en dag från arbetet och blev borta några dagar. Det sades, att han hade vunnit en stor summa pengar, som han skulle hämta i Stockholm. Dagen efter hans återkomst råkade han ramla i sjön, och han var inte simkunnig. Då sa någon av kamraterna, att han klarade sig genom att han flöt på plånboken.

En flottare på Tåsan gick en dag ner över älvkanten och fick se en karl, som var ovanligt lång. "Jag fick se ett par skor, följde ett par långa ben upp över åskanten, följde sen resten av den långa saken, och då jag kom fram till huvudet, fick jag se att det var den långa räkeln från Lundkvistmon."

Bilder av pressfotograf Arne Bergquist, Långav:

Kolare i Likenäs, sid 6

Plantering vid Långsätern, sid 10,

Bertil Stüffe med timmerlass, sid 47,

Flottning i Femtan, sid 52,

Flottning i Klarälven, sid 54

Bilder av Gottfrid Halvarsson, Strandberget, på sid 43 och 51.

Bilden på sid 22 är från en huggning på Avundsåsberget, där Åke Eriksson och arbetskamraten David Johansson, Skräckarberget, högg 1938. David har fotograferat kamraten.

Övriga bilder är amatörbilder eller tagna av okända fotografer.

Marginalteckningarna är utförda av Torleif Styffe.

<http://www.nordvarmland.com/istid/page.php?id=3567>